

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพของคนให้มีความสามารถวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้ เพื่อให้ทันต่อการแข่งขันกับนานาประเทศ และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้แก่คนไทยและประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 : 4) คนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ การพัฒนาคุณภาพของคนด้านการคิดจึงเป็นการพัฒนาเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นทุนที่มีคุณค่าทางสังคม

ในปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา “การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)” ถูกกล่าวอ้างในวงการต่าง ๆ และคุณสมบัติสำคัญของบุคลากรในองค์กรและผู้เรียนที่พึงประสงค์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานและการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการคิดเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ ความล้มเหลว และกำหนดวิถีชีวิต (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2546 : 69) สามารถชี้แนะและกำกับการกระทำของมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม (พระธรรมปิฎก. 2543 : 235) การคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงาน การเรียนรู้ การดำเนินชีวิต และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพของคน แต่สภาพปัญหาปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าศักยภาพด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของคนไทยโดยทั่วไปยังน่าเป็นห่วง ประสพปัญหาการปรับตัวของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่ชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง ปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาคนตกงาน และปัญหาสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 : 15) ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องแก้ไขและพัฒนา โดยเร่งด่วน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งเชื่อว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการทางสมองในการคิดหาเหตุผล คิดไตร่ตรองเกี่ยวกับข้อมูล ปัญหา สถานการณ์ ข้อโต้แย้ง และตัดสินใจที่จะเชื่อหรือกระทำ (Norris and Ennis. 1989 : 1) ผลการวิจัยด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณเน้นความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินข้อมูล โดยใช้เกณฑ์ตัดสินใจที่น่าเชื่อถือของข้อมูล

การลงข้อสรุป และการตัดสินใจโดยยึดแนวคิดทฤษฎีด้านการคิด และแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถพัฒนาให้สูงขึ้น ได้โดยใช้รูปแบบการพัฒนาและเทคนิคต่างๆ การพัฒนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การทำกิจกรรมกลุ่ม การเล่นเกมส์ การศึกษากรณีตัวอย่าง (นฤมล ศรราชพันธุ์. 2546 : 173-176 ; เสถียรพงศ์ ศิวินา. 2552 : 127 ; Miller. 2003 ; Website ; Miri, David and Uri. 2007 : Website) ปัญหาในการพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณพบว่า ปัจจัยภายในและภายนอกส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนา (มาลินี รัชราภกร. 2546 : 62 ; ศศิธร ลีป่อน้อย. 2547 : 3 ; ภิรนนท์ กล้าหาญ. 2548 : 138-140 ; วุฒิไกร เทียงดี. 2549 : 99-101 ; Ricketts. 2003 : 80-85 ; Ruff. 2005 : Website) นอกจากนี้ยังพบว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณต้องพัฒนาควบคู่กับการรู้คิด (Metacognition) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในการคิดและการเรียนรู้ของผู้เรียน (พิมพ์พันธุ์ เคะชะคุปต์. 2544 : 155-163 ; ไพฑูรย์ สุขศรีงาม. 2550 : 3 ; Flavell. 1979 : 907) ผู้เรียนสามารถกำกับความคิดเชิงเหตุผล และคิดไตร่ตรอง และการตัดสินใจของตนเอง (Livingston. 1997 : 3 ; Kuhn. 2003 : 16-21 ; Lockwood. 2003 : Website) การรู้คิดด้วยกลวิธีสร้างความตระหนักและการควบคุมการรู้คิดช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบสืบเสาะ (Inquiry Learning) (Dean and Kuhn. 2003 : Website) และการเรียนรู้จากปัญหา (แสงจันทร์ พิษญาบุรรัตน์. 2549 : 105 ; ศรีสุมา ทศมี. 2552 : 67 ; Kim. 2005 : Website ; Zabel. 2006 : Website ; Wyre. 2007 : Website) กล่าวได้ว่าหากการคิดใด ๆ ที่ขาดการกำกับทิศทางการคิด การคิดนั้นอาจไม่ประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ดังนั้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับการรู้คิดจำเป็นต้องปฏิบัติควบคู่กัน อย่างไรก็ตามความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่ได้เกิดขึ้น โดยลำพัง พฤติกรรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณเกิดจากเจตคติ หรือความต้องการของบุคคลผลักดันให้เกิดการคิด ผู้ที่มีความสามารถด้านการคิดอาจไม่ใช้ความสามารถได้หากขาดแรงจูงใจให้แสดงความสามารถนั้น (Beyer. 1987 : 20 ; Norris and Ennis. 1989 : 190) บุคคลต้องไวต่อการรับรู้ความเหมาะสมของบริบทและพฤติกรรม เต็มใจอยากแสดงพฤติกรรม และมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Tishman and Andrade. 2009 : unpagged ; Costa. 2001 : 355) ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้แก่ การระบุความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและการสังเกต การอุปนัย การนิรนัย การระบุและยอมรับข้อสันนิษฐานเบื้องต้น และการนิยามศัพท์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ การแสวงหาข้อเท็จจริง ใจกว้าง การวิเคราะห์ ความเป็นระบบ ความมั่นใจในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความอยากรู้อยากเห็น และวุฒิภาวะในการตัดสินใจ (Facione. 2000 : Website ; Barile. 2003 : Website) แต่ความคิดอาจเกิดไม่ได้

หากไม่มีความรู้ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ และความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นสื่อสำหรับการคิด (Beyer, 1987 : 7) การคิดอย่างมีวิจารณญาณควรพัฒนาให้ครบทุกมิติ

สภาพชุมชนเมืองในปัจจุบัน สภาพปัญหาและการแก้ปัญหาชุมชนเมืองทั่วไป พบว่าชุมชนเมืองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การอพยพเคลื่อนย้ายประชากรเข้าสู่เมืองเพื่อต้องการหารายได้เพิ่มขึ้นก่อให้เกิดความแออัดและความต้องการสาธารณูปโภคมากขึ้น การวางผังเมืองไม่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองใหญ่ๆ เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหามลพิษ ขยะและสิ่งปฏิกูลล้นเมือง ชุมชนแออัด และปัญหาน้ำท่วม (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542 : 10-17 ; รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2543 : Website) มีปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคภัยไข้เจ็บ ความรุนแรงในครอบครัว การตั้งครุฑที่ไม่พึงประสงค์ การทำแท้ง การมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ การให้บริการสุขภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพ (สุกัญญา ประจุศิลป์ และอารีย์วรรณ อ่วมธานี, 2549 : Website) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และจากการศึกษาพบว่า ประชาชนในชุมชนเมืองมีคุณลักษณะของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (วีระวัฒน์ ปิ่นนิคามัย, 2544 : 128-129 ; ปรียา โสภณา, 2553 : 313-314) ปัญหาชุมชนเมืองเกี่ยวข้องกับศักยภาพด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมือง (ทัศนีย์ ลักษณะภิกษินชัช เสมามา มีสมบูรณ์ และปรมินทร์ สิริโชค, 2549 : Website)

ผู้นำชุมชนเมืองเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณค่าของชุมชนเมือง ความเข้มแข็งของชุมชนเมืองย่อมได้รับอิทธิพลมาจากคุณลักษณะของผู้นำที่รู้และเข้าใจปัญหาชุมชน เป็นผู้นำทางความคิดและขับเคลื่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงในชุมชน (วีระวัฒน์ ปิ่นนิคามัย, 2544 : 128-129) ผู้นำชุมชนเมืองต้องกล้าคิด กล้าแสดงความคิดเห็นชอบ รู้จักเรียนรู้ตลอดเวลา (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, 2553 : Website) มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์และวิธจัดการปัญหาของชุมชน มีทักษะการสื่อสาร แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ยึดหลักเหตุผล ความถูกต้อง ความเป็นธรรม ความเป็นจริง และรู้เท่าทันในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเมืองจะชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนเมือง (ทัศนีย์ ลักษณะภิกษินชัช เสมามา มีสมบูรณ์ และปรมินทร์ สิริโชค, 2549 : Website; ปรียา โสภณา, 2553 : 313) และเป็นคุณลักษณะสอดคล้องกับคุณลักษณะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Beyer, 1987 : 19-20 ; Norris and Ennis, 1989 : 11 ; Paul, 1993 : unpagged ; Facione, Giancarlo, Facione, and Gianen, 1995 : Website) การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำชุมชนเมือง และเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง

วัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อของคนไทยโดยรวมยังขาดคุณลักษณะการคิดอย่างมี
 วิจารณ์ญาณ คนไทยโดยภาพรวมแล้วยึดถือระบบอุปถัมภ์ ยอมรับชนชั้นในสังคม ขาดความเชื่อมั่น
 ในตนเอง ขาดความริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ขาดระบบและระเบียบวินัย ไม่
 ชอบการเปลี่ยนแปลง และประนีประนอม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำงานและการพัฒนาประเทศ
 (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2547 : 30-41 ; สถาบันรามจิตติ. 2553 : 25) แต่คนเอเชียคิดมีเหตุผล มี
 ระบบ ตัดสินใจสมเหตุสมผล และยืดหยุ่น (โสรัจ หงษ์ลดารมย์. 2550 : Website) ความสามารถ
 ด้านการคิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้หากจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีความหมายต่อผู้เรียน (Knowles.
 1980 : unpagged ; อ้างถึงในสมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 34-41 ; Draves. 1986 : unpagged ; อ้างถึง
 ในสมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 34-41) การสร้างบรรยากาศที่ดีจะส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณ์
 ญาณของผู้นำชุมชนเมืองให้สูงขึ้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธเป็นแนวคิดของการพัฒนาเพื่อให้เป็นมนุษย์
 ที่สมบูรณ์ การพัฒนาปัญญาโดยการเข้าถึงความจริงหรืออยู่อย่างสอดคล้องกับความจริง กำหนด
 วิธีความคิดและวิธีคิด รู้จักคิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศล เพื่อเข้าถึงความจริง
 ของสิ่งนั้นตามสภาวะและความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย ทำให้ปัญญาเจริญงอกงามและนำไปสู่
 การแก้ปัญหา (พระราชาวงมณี. 2540 : 66 ; พระธรรมปิฎก. 2542 : 25-122) วิธีคิดแบบ โยนิโส
 มนสิการพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของผู้เรียน (อรุณี ไทยบัณฑิต.
 2545 : 2 ; ผ่องลักษณ์ จิตต์การุญ. 2547 : 204-211 ; วรธณี แซ่มเชื้อ. 2548 : 60 ; อุไรรักษ์
 หินกอง. 2550 : 65) วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการจึงเป็นวิธีคิดที่สร้างความงอกงามทางปัญญา แต่
 มนุษย์ยังมีความเข้าใจปัญหาชีวิตคลาดเคลื่อน หลงเข้าใจว่าทุกข์ คือสุข และพยายามแสวงหา
 วัตถุนิยมองค้นหา ก่อให้เกิดทุกข์ การแก้ปัญหาโดยทั่วไปมักแก้ปัญหาภายนอกด้านเดียวซึ่ง
 เป็นการแก้ปัญหาที่ไม่สมบูรณ์ ในทางตรงกันข้ามวิธีแก้ปัญหแบบพุทธมุ่งแก้ปัญหาที่เหตุปัจจัย
 และกระทำด้วยความเพียรพยายามตามหลักเหตุผล แก้ปัญหาทั้งด้านจิตใจ ปัญญา และศีล คุณค่า
 เค่นของวิธีคิดแบบอริยสัจ คือ เป็นวิธีการแห่งปัญญา ดำเนินการแก้ปัญหตามระบบแห่งเหตุผล
 แก้ปัญหาชีวิต ด้วยปัญญาของมนุษย์ ยึดหลักความจริงตามธรรมชาติ เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับ
 ชีวิตของคนทุกคน และเป็นหลักความจริงที่ยั่งยืน ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาล
 (พระธรรมปิฎก. 2543 : 917-920) วิธีคิดแบบอริยสัจเป็นวิธีแก้ปัญหตามกระบวนการวิทยา
 ศาสตร์ วิเคราะห์และประเมินข้อมูล โดยยึดหลักเหตุและผล ข้อเท็จจริง ความน่าเชื่อถือของ
 ข้อมูล ดังนั้นวิธีคิดแบบอริยสัจเป็นวิธีคิดที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการคิดอย่างมี
 วิจารณ์ญาณของผู้นำชุมชนเมือง

การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีจุดเน้นสำคัญ คือ การจัดสิ่งแวดล้อมทำท่ายการคิด การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์เดิม การปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการทำกิจกรรมกลุ่ม การจัดเนื้อหาและกิจกรรมเป็นประโยชน์และสนองความจำเป็นของหน่วยงาน (กริช อัมโภชน. 2532 : 10) และลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Knowles. 1980 : unpagged ; อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 34-41; Draves. 1986 : unpagged ; อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 34-41) การเรียนรู้จากปัญหาโดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจและการรู้จัก เน้นกระบวนการรับรู้ กระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาตามกระบวนการธรรมแห่งปัญญา (พระธรรมปิฎก. 2542 : 19-22) และตามกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Norris and Ennis. 1989 : 6) เลือก เนื้อหาด้านทักษะและกลวิธี เนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา (Ornstein and Hunkins. 1988 : 205-206) จัดบรรยากาศส่งเสริมการคิดที่มีความหมายต่อผู้นำชุมชนเมือง (Beyer. 1987 : 120 ; Costa. 2001 : 355) การพัฒนาผู้นำชุมชนเมืองจำเป็นต้องใช้หลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการคิดอย่างมี วิจารณญาณที่มีคุณภาพดังกล่าว

ชุมชนเมืองมหาสารคามเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบรุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงตาม กระแสโลก การเปลี่ยนจากชุมชนเกษตรกรรมสู่ชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว การขยายตัวเมืองเพื่อ รองรับจุดเน้นของเมืองการศึกษา มีความเติบโตทางธุรกิจและการบริการ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประชาชนประสบภาวะหนี้สิน มีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ชุมชนแออัด ไร้ระเบียบ มีมลพิษและภัยสังคม ปัญหาที่มีความหลากหลายซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (สำนักงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม. 2551 : 26-30) การพัฒนา เมืองมหาสารคาม ไปสู่วิสัยทัศน์ “เมืองนำอยู่ คู่การศึกษา พัฒนาสังคม” นั้นชาวชุมชนเมืองต้อง เร่งหาผู้นำชุมชนเมืองที่มีความโดดเด่นด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ลักษณะ ของผู้นำชุมชนเมืองมหาสารคามเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ได้รับการยอมรับจากชาวชุมชนเมือง และเป็นผู้ผลักดันนโยบายของรัฐไปสู่การปฏิบัติในชุมชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามความรู้ และทักษะของผู้นำชุมชนเมืองอาจไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต ปัญหาของ ชุมชนเมืองส่วนหนึ่งไม่ได้รับการแก้ไขหรือแก้ไขผิด ทำให้ปัญหาเพิ่มความซับซ้อน หากผู้นำ ชุมชนเมืองได้รับการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องจะเสริม สร้างผู้นำชุมชนเมืองให้มีมาตรฐานผู้นำชุมชนเมือง (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ ชุมชน. 2553 : Website) เป็นกำลังสำคัญและรองรับการเติบโตของชุมชนเมืองต่อไป ในทาง ตรงกันข้ามหากไม่ได้รับการพัฒนาดังกล่าว นโยบายการพัฒนาชุมชนเมืองตามวิสัยทัศน์ของ หน่วยงานอาจไม่บรรลุเป้าหมายหรือบรรลุเป้าหมายแต่ไม่สมบูรณ์

จากความสำคัญของการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและคุณูปการที่เกิดกับการพัฒนาของผู้นำชุมชนเมือง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสังและการรู้จัก

คำถามการวิจัย

ทำอย่างไรผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามจะมีระดับการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสังและการรู้จัก
2. เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสังและการรู้จัก
3. เพื่อพัฒนาคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสังและการรู้จัก
4. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน และคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน ก่อนและหลังการฝึกอบรม ของผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยรวม
5. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน และคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน หลังการฝึกอบรม ของผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามที่มีเพศ ระดับการศึกษา และระดับประสบการณ์การเป็นผู้นำชุมชนเมืองต่างกัน

สมมุติฐานการวิจัย

1. ผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจและการรู้คิด มีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน ได้แก่ การตัดสินใจที่น่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และการสังเกต การอุปนัย การนิรนัย การระบุและยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และการนิยามศัพท์ เพิ่มขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม

2. ผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจและการรู้คิด มีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน ได้แก่ การแสวงหาข้อเท็จจริง ใจกว้าง การวิเคราะห์ ความเป็นระบบ ความมั่นใจในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความอยากรู้อยากเห็น และวุฒิภาวะในการตัดสินใจ เพิ่มขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม

3. ผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่มีเพศ ระดับการศึกษา และระดับประสบการณ์การเป็นผู้นำชุมชนเมืองต่างกัน มีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน และมีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมและเป็นรายด้าน หลังการฝึกอบรม แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยนี้ ดังนี้

1. เนื้อหาการฝึกอบรม มี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านทักษะการคิดและกลวิธีกำกับการคิด และด้านประเด็นปัญหาชุมชนเมือง แบ่งเป็น 8 หน่วย ได้แก่ วิธีคิดแบบอริยสัจ การรู้คิด เศรษฐกิจชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งแวดล้อมชุมชน อนามัยชุมชน สวัสดิภาพและความมั่นคงในชีวิต และการเมืองและการมีส่วนร่วม ระยะเวลาการฝึกอบรมหน่วยละ 6 ชั่วโมง ประกอบด้วยภาคทฤษฎี 3 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติ 3 ชั่วโมง รวมระยะเวลาฝึกอบรม 48 ชั่วโมง

2. กิจกรรมการฝึกอบรม มี 6 ชั้น ได้แก่ ชั้นเชื่อมโยงความรู้/ประสบการณ์เดิม ชั้นเผชิญสถานการณ์/ปัญหา ชั้นฝึกปฏิบัติ ชั้นสะท้อนตนเอง ชั้นฝึกปฏิบัติเป็นกลุ่ม และชั้นประเมินการคิด

3. พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

4. ระยะเวลาในการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำผลการวิจัยในระยะที่ 1 มาสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ระยะที่ 2 ทดสอบหาประสิทธิภาพของเครื่องมือและปรับปรุงแก้ไข

ระยะที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

5. ตัวแปรที่ศึกษา มี 2 ตัวแปร ดังนี้

5.1 ตัวแปรต้น มี 2 ตัวแปร

5.1.1 การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบวิธีคิดแบบอริยสัจและการรู้จัก

5.1.2 ลักษณะส่วนบุคคล มี 3 ตัวแปร

1) เพศ

2) ระดับการศึกษา

3) ระดับประสบการณ์การเป็นผู้นำชุมชนเมือง

5.2 ตัวแปรตาม คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมือง 2 ตัวแปร

5.2.1 ความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

5.2.2 คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง กระบวนการคิดหาเหตุผล การคิดไตร่ตรอง และการคิดมีเป้าหมายเกี่ยวกับข้อมูล ข้อโต้แย้ง หรือประเด็นปัญหา เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่จะเชื่อหรือแก้ปัญหา

1.1 การคิดหาเหตุผล (Reasonable Thinking) หมายถึง การใช้เหตุผลดี เหมาะสม

1.2 การคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) หมายถึง การตรวจสอบการให้เหตุผลของตนเองและผู้อื่น

1.3 การคิดมีเป้าหมาย (Focused Thinking) หมายถึง การกำหนดเป้าหมาย การแก้ปัญหา การกำกับความคิด และการตัดสินใจที่จะเชื่อหรือจะกระทำ

2. ความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดหาเหตุผล การคิดไตร่ตรองและการคิดมีเป้าหมายเกี่ยวกับประเด็นปัญหา เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและการสังเกต การอุปนัย การนิรนัย การระบุและยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และการนิยามศัพท์

2.1 การตัดสินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและการสังเกต (Credibility of Sources and Observations) หมายถึง ความสามารถในการระบุเกณฑ์และตัดสินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และความสามารถในการสังเกตและตัดสินการสังเกต

2.2 การอุปนัย (Induction) หมายถึง ความสามารถในการหาข้อสรุปในสถานการณ์เฉพาะ โดยใช้เหตุผลอ้างอิงจากการข้อเท็จจริงกับข้อสรุปที่คาดคะเนไว้

2.3 การนิรนัย (Deduction) หมายถึง ความสามารถในการหาข้อสรุปในสถานการณ์เฉพาะ โดยใช้เหตุผลอ้างอิงจากหลักการ กฎเกณฑ์ทั่วไป ไปสู่ข้อมูลหรือสถานการณ์ที่ปรากฏ

2.4 การระบุและยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption Identification) หมายถึง ความสามารถในการจำแนกความแตกต่างของข้อมูลระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับไม่เกี่ยวข้อง และการตัดสินใจยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น

2.5 การนิยามศัพท์ (Definition) หมายถึง ความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัญหา สรุปเป็นกฎเกณฑ์ กำหนดนิยาม และตัดสินนิยาม

3. คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Disposition) หมายถึง ความกระตือรือร้นของผู้นำชุมชนเมืองที่จะแสดงออกซึ่งคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวม 7 ด้านในการแก้ปัญหา ได้แก่ การแสวงหาข้อเท็จจริง ใจกว้าง การวิเคราะห์ ความเป็นระบบ ความมั่นใจในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความอยากรู้อยากเห็น และวุฒิภาวะในการตัดสินใจ และจูงใจให้ผู้นำชุมชนเมืองใช้ความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3.1 การแสวงหาข้อเท็จจริง (Truth Seeking) หมายถึง การค้นหาเหตุผลและหลักฐาน หรือการถามคำถามตามความเชื่อเพื่อสร้างความเข้าใจสถานการณ์หนึ่งให้ดีที่สุด

3.2 ใจกว้าง (Open-Mindedness) หมายถึง การยอมรับฟังความคิดของผู้อื่นซึ่งอาจไม่ตรงกับความคิดของตน และการรับรู้ความอคติของตนเอง

3.3 การวิเคราะห์ (Analyticity) หมายถึง การคาดเดาผลที่อาจเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบจากสถานการณ์ ทางเลือก ข้อเสนอแนะ และแผน

3.4 ความเป็นระบบ (Systematicity) หมายถึง การแก้ปัญหาอย่างมีระบบ มีลำดับขั้นตอน และมีหลักการ

3.5 ความมั่นใจในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking Confidence) หมายถึง ความเชื่อมั่นในการใช้เหตุผลของตนเองและการไตร่ตรองอย่างรอบคอบที่จะแก้ปัญหา

3.6 ความอยากรู้อยากเห็น (Inquisitiveness) หมายถึง ความต้องการและกระตือรือร้นที่จะค้นหาความรู้ใหม่และเรียนรู้การนำความรู้ใหม่ไปใช้

3.7 วุฒิภาวะในการตัดสินใจ (Maturity of Judgment) หมายถึง การพิจารณาปัญหา เป็นสิ่งที่ซับซ้อน สามารถตัดสินใจทันเวลา มีเหตุผล และมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงผล การตัดสินใจเมื่อมีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า

4. การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจและการรู้จัก

4.1 วิธีคิดแบบอริยสัจ หมายถึง วิธีการแก้ปัญหาโดยการค้นหาความจริงของปัญหาและสาเหตุ แล้วหาวิธีการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ทุภะ หมายถึง การระบุข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทุกซ์และสภาวะแห่งทุกซ์

ขั้นที่ 2 สมุทัย หมายถึง การระบุข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุแห่งทุกซ์และ

ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยแห่งทุกซ์

ขั้นที่ 3 นิโรธ หมายถึง การระบุหลักการและจุดหมายของการดับทุกซ์ ระบุ

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของสภาวะแห่งทุกซ์และทางเลือกในการดับทุกซ์ ระบุเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นและลงข้อสรุป

ขั้นที่ 4 มรรค หมายถึง การระบุวิธีดับทุกซ์และข้อปฏิบัติที่เหมาะสม คาดเคา สถานการณ์ ตรวจสอบข้อเท็จจริง และตัดสินใจดับทุกซ์

4.2 การรู้จัก (Metacognition) หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ และความถนัดของตนเอง ลักษณะของงาน และกลวิธีการเรียนรู้ของตนเอง และการใช้กลวิธี กำกับกิจกรรมการคิดของตนเอง ได้แก่ การวางแผน การกำกับการคิด และการประเมินผลการคิด

5. ผู้นำชุมชนเมือง หมายถึง บุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นคณะกรรมการชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ปีพ.ศ. 2552 ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2546 และอยู่ในระหว่างการดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2552

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษานี้ได้ข้อค้นพบสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมือง สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพของคน และเป็นประโยชน์สำหรับจังหวัดอื่น ๆ

ในประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิต
ใกล้เคียงกัน ประสงค์จะนำรูปแบบพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณนี้ไปใช้ โดยคำนึงถึงข้อดี
ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการนำไปใช้ นอกจากนี้ยังสามารถนำข้อค้นพบนี้ไปสนับสนุนให้มีการ
พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้นำชุมชนเมืองควบคู่กับการพัฒนาทางกายภาพ อาทิ การ
จัดทำผังเมืองของชุมชน การปรับปรุงบริเวณพื้นที่ การก่อสร้างสาธารณูปการและการไฟฟ้า และ
การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY